

ROZDZIAŁ XIV

Katarzyna Huczek

Wojskowa Akademia Techniczna w Warszawie

IMPLIKACJE TRANSFERU WARTOŚCI KULTUROWYCH W KONTEKŚCIE AKTUALNEGO KRYZYSU MIGRACYJNEGO. INTEGRACJA CUDZOZIEMCÓW JAKO WYZWANIE DLA BEZPIECZEŃSTWA KULTUROWEGO RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Wstęp

Zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom to jedno z priorytetowych działań państwa, wymagające efektywnej współpracy poszczególnych organów aparatu państwowego, służb, organizacji pozarządowych zarówno w porządku wertykalnym, jak i horyzontalnym. Współcześnie państwa, w tym Rzeczpospolita Polska, kreują stan pewności i spokoju nie tylko poprzez skuteczną politykę wewnętrzną, ale także dzięki partycypacji w międzynarodowych systemach zapewnienia bezpieczeństwa (np. NATO, w określonych aspektach UE). Aktualnie, zintensyfikowane procesy migracyjne wpisują się w kanon wyzwań zarówno na poziomie państwa, jak i całej społeczności międzynarodowej. Kształt i nasilenie ruchów migracyjnych wymaga wskazania określonych aspektów, które w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa wydają się być kluczowe, bowiem pojawiają się sformułowania o zabarwieniu ksenofobicznym, rasistowskim, ostry podział na „my – obcy”, powiązanie imigrantów pochodzenia arabskiego z terroryzmem, czy też stereotypowe postrzeganie obywateli innych narodowości. Widać więc, że masowa migracja generuje konsekwencje nie tylko na płaszczyźnie instytucjonalnej, ale także społecznej i kulturowej. Migranci należą do różnych kręgów cywilizacyjnych, w których proces socjalizacji dokonywany był, nierzadko, w oparciu o odmienne, niż wyznawane w państwach przyjmujących, wartości, co prowadzi do konfliktów. Podkreślenia wymaga jednak fakt, iż nabudowane na aspektach aksjologicznych problemy relacji przybysze – autochtoni są niezwykle trudne do rozwiązania przede wszystkim ze względu na strach przed „innym”, a także brak zrozumienia i akceptacji dla odmienności. Zasadne jest zatem ukazanie istoty bezpieczeństwa kulturowego (szczególnie na poziomie państwa), które determinuje kształt i kierunek relacji międzykulturowych, a także wskazanie istoty integracji jako procesu umożliwiającego zwiększenie poziomu spójności społecznej¹.

¹ F. Gołębski, *Kulturowe aspekty integracji europejskiej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 50.

1. Istota bezpieczeństwa kulturowego

Życie w społeczeństwie nierozzerwalnie połączone jest z obecną na danym obszarze kulturą, która determinuje organizację życia społecznego, gwarantuje trwanie i rozwój, a także pozwala całościowo zobrazować zastaną rzeczywistość. Bez wątpienia można stwierdzić, że „kultura” sama w sobie jest pojęciem nieostrym, to znaczy nie można jednoznacznie wskazać jej konkretnej definicji. Ujmowanie kultury zależne jest bowiem od aspektów, na które badacze kładą nacisk w prowadzonych przez siebie rozważaniach. Termin „kultura” w znaczeniu etymologicznym odnosi się do łacińskiego słowa *cultura*, co oznaczało uprawę, pielęgnację, odnosząc się bezpośrednio do aktywności rolniczej. Na szczególną uwagę zasługuje także pojęcie *cultus* związane bezpośrednio nie tylko z pielęgnacją otaczającej przyrody, ale także (w dalszej perspektywie) z czcią oddawaną bóstwom przyrody, a także władcom. Widoczne staje się więc powiązanie pojęcia kultury ze sferą *sacrum*, a pierwiastek religijny od zarania dziejów odgrywa istotną rolę w sferze kultury².

Jednoznaczne zdefiniowanie, czym jest kultura wydaje się być niemożliwe. Różnorodność koncepcji teoretycznych leżących u podstaw rozumienia omawianego pojęcia, a także wielorakość dziedzin zajmujących się problematyką kultury dostarcza wiedzy, na temat określonych jej aspektów, do których bez wątpienia, za Ewą Nowicką, można zaliczyć następujące stwierdzenia:

- kultura związana jest z człowiekiem,
- kultura to zjawisko społeczne,
- kultura to zbiór wyuczonych zjawisk,
- kultura to system,
- kultura ma wymiar czasowy i przestrzenny³.

Niewątpliwie, kultura zakorzeniona jest w społecznościach, co oznacza, że nie została wytworzona w jednej chwili, stanowi natomiast dziedzictwo poprzednich pokoleń zarówno w aspekcie podejmowanych aktywności i działań (m. in. wzory zarówno czynności codziennych, jak i związanych z obchodami świąt), jak i zbiorowego myślenia społeczności, którego cechy widoczne są na przestrzeni dziejów⁴. Kulturę można zatem rozumieć, za Janem Szczepańskim, jako „ogół wytworów działalności ludzkiej materialnych i niematerialnych, wartości i uznanych sposobów postępowania zobiektywizowanych i przyjętych w dowolnych zbiorowościach, przeka-

---

² Ibidem, s. 51.

³ E. Nowicka, *Świat człowieka – świat kultury*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2004, s. 56-69.

⁴ J. Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, s. 37.

zywanych innym zbiorowościom i następnym pokoleniom”⁵. Podkreślenia wymaga także fakt, iż kultura w znacznym stopniu organizuje życie człowieka, zarówno codzienne, jak i odświętne, stanowi swoistą komunikację, daje także świadectwo przynależności i w końcu tożsamości⁶.

Tożsamość kulturowa odnosi się przede wszystkim do relacji „ja w społeczności”. Internalizacja określonych wartości pozwala na kształtowanie określonych postaw i modeli zachowań charakterystycznych dla danych grup, co staje się także zasadniczym czynnikiem różnicującym na poziomie „my – obcy”. Poczucie tożsamości kulturowej może być ujmowane jako rezultat zachowania i kultywowania dziedzictwa poprzednich pokoleń⁷. Biorąc jednak pod uwagę nie tylko spuściznę poprzednich pokoleń, ale także dokonywanie w niej określonych modyfikacji, rezygnacji z pewnych aspektów kultury na rzecz innych (co jest obserwowalne, gdyż zmiany kulturowe nie są dokonywane na poziomie teoretycznym, jednak stają się faktem), należy stwierdzić, że tożsamość kulturowa to „względnie trwała identyfikacja indywidualna lub grupowa z określonymi wartościami kulturowymi, do których zaliczyć należy idee, przekonania, postawy oraz poglądy”⁸. Warto zwrócić uwagę także na inne elementy stanowiące o tożsamości kulturowej, do których należą specyficzne cechy wyglądu zewnętrznego, wyznawana religia, a także narodowość lub deklarowana przynależność do określonego narodu⁹. Bez wątplenia należy stwierdzić, że tożsamość kulturowa stanowi swoisty system, a wyodrębnione pojedyncze cechy takie jak np. wygląd zewnętrzny nie mogą świadczyć o utożsamianiu się z określoną społecznością.

Problematyka ochrony tożsamości kulturowej staje się aktualna w dobie współczesnych wyzwań i zagrożeń zarówno dla poszczególnych państw, jak i całej społeczności międzynarodowej. Masowe migracje obywateli należących do różnych kręgów kulturowych, a także kryzys wartości, terroryzm, zmiany w strukturze demograficznej oraz dezintegracja tradycyjnych struktur w społeczeństwie to przykłady zagrożeń, z którymi zmagają się aktorzy sceny międzynarodowej. Widoczny staje się zatem problem bezpieczeństwa kulturowego.

Bezpieczeństwo kulturowe nie jest zagadnieniem nowym, choć w rozważaniach o kształcie stanu pewności przez długi okres bezpośrednio nie-

⁵ J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1970, s. 47.

⁶ J. Mikułowski Pomorski, *Jak narody porozumiewają się między sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, Kraków 2012, s. 286.

⁷ J. Nikitorowicz, *op. cit.*, s. 372.

⁸ *Ibidem*.

⁹ A. W. Ziętek, *Bezpieczeństwo kulturowe w Europie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie, Lublin 2013, s. 42.

nazwanym. Zagrożenia dla kultury i tożsamości kulturowej określonych społeczności istniały zasadniczo od czasu, gdy poszczególne grupy ludzi pierwotnych (a nawet jednostki) rozpoczęły rywalizację o dominację „rangi” promowanych przez siebie wartości. Przełomowym momentem dla kształtowania współczesnego ujęcia bezpieczeństwa kulturowego stały się następujące wydarzenia:

- zakończenie „zimnej wojny” oznaczające eliminację barier zarówno skoncentrowanych na możliwości podróżowania, ale także swobodnej wymiany informacji, postępująca globalizacja,
- 11 września 2001 r. determinujący zmianę podejścia do bezpieczeństwa międzynarodowego poprzez uwypuklenie kontekstu kulturowego („miękkie” aspekty bezpieczeństwa)¹⁰.

Definiowanie bezpieczeństwa kulturowego odnosi się do kilku znaczących elementów takich jak tożsamość kulturowa, propagowanie określonych zwyczajów, czy posługiwanie się językiem. Znaczącą rolę odgrywa również religia. Wiele definicji akcentuje także wolność wyrażania myśli i poglądów, a także prawo przynależności etnicznej jako swoiste elementy składowe bezpieczeństwa kulturowego¹¹. Tadeusz Jemioło określił bezpieczeństwo kulturowe jako „zdolność państwa do pomnażania dotychczasowego dorobku kulturalnego oraz obrony przed niepożądanym wpływem innych kultur”¹². Widoczny staje się zatem aspekt państwowości w kontekście bezpieczeństwa kulturowego, bowiem to właśnie państwo może być uznane za podstawowy nośnik zachowań kulturowych zarówno w granicach terytorialnych, jak i w odniesieniu do zamieszkujących je obywateli. Kultura umiejscowiona jest w kontekście społecznym określonej organizacji państwowej, jest jej elementem składowym. Jan Czaja definiując bezpieczeństwo kulturowe, także podkreślił istotną rolę państwa. Stwierdził bowiem, że bezpieczeństwo kulturowe jest „zdolnością państwa do ochrony tożsamości kulturowej, dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, w warunkach otwarcia na świat, umożliwiających rozwój kultury poprzez internalizację wartości niesprzecznych z własną tożsamością”¹³. Wspomniane wyżej otwarcie na świat związane jest z procesami globalizacyjnymi, a także migracjami, które, szczególnie w ostatnim czasie, w znaczący sposób kształtują środowisko bezpieczeństwa. Istotne jest zatem zwrócenie szczególnej uwagi na wielotorowość bezpieczeństwa kulturowego – z jednej strony ba-

---

¹⁰J. Czaja, *Kulturowe czynniki bezpieczeństwa*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2008, s. 34.

¹¹Ibidem.

¹²T. Jemioło, *Bezpieczeństwo kulturowe w warunkach globalizacji i procesów społecznych*, [w:] *Kultura narodowa w kształtowaniu świadomości obronnej społeczeństwa i bezpieczeństwa państwa*, „Zeszyt Problemy TWO” 2001, nr 3, s. 20.

¹³J. Czaja, *Bezpieczeństwo kulturowe. Zarys problematyki*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2004, s. 32.

gaż kulturowy zarówno społeczności przyjmującej, jak i napływowej, która powinna wykazywać skłonność do adaptacji i zmian wynikających z wpływu innych środowisk kulturowych, przy jednoczesnym zachowaniu własnej wyjątkowości¹⁴. Podkreślenia wymaga także fakt, iż próba „zmierzenia” poziomu bezpieczeństwa kulturowego wydaje się być zagadnieniem kontrowersyjnym ze względu na trudność zastosowania jakichkolwiek kryteriów dla oceny zagrożeń.

2. Migracje jako nośnik wartości kulturowych

Migracje towarzyszą ludzkości od zarania dziejów. Począwszy od pierwotnych plemion koczowniczych, przez wielkie wędrówki ludów, aż po dzisiejsze masowe migracje, zmiana miejsca pobytu ludności wymaga zdolności adaptacyjnych zarówno w aspekcie terytorialnym, społecznym, jak i kulturowym. Zanim jednak omówione zostaną powyższe kwestie, konieczne jest wyjaśnienie i zaakcentowanie zasadniczego celu migracji skoncentrowanego, po pierwsze na chęci, a po drugie, na konieczności zmiany miejsca pobytu. W nauce wyróżnia się migracje dobrowolne (chęć), które dokonują się ze względu na konkretny cel np. podjęcie nauki, podjęcie zatrudnienia czy też chęć zamieszkania w jednym miejscu z członkami rodziny, a opierają się na, zasadniczo, niewymuszonej decyzji¹⁵. Inaczej dzieje się w przypadku migracji przymusowych, które, nierzadko, związane są z politycznymi decyzjami, a także prześladowaniami, czy też ryzykiem doznania poważnej krzywdy. W tym kontekście można wskazać uchodźstwo, zesłanie, wygnanie, czy deportacja¹⁶.

Kształt polskiego prawodawstwa także precyzyjnie wskazuje rozróżnienie migrantów dobrowolnych i przymusowych¹⁷. Przesłanki, które cudzoziemiec powinien spełniać, aby uzyskać wizę, czy też konkretny tytuł pobytowy czy ochronę w Polsce, wprost określają jego cel pobytu. *Ustawa z dnia 12 grudnia 2003 roku o cudzoziemcach* zawiera katalog okoliczności, na które mogą powołać się cudzoziemcy, aby uzyskać wizę, zezwolenie na pobyt czasowy, stały, czy też rezydenta długoterminowego UE¹⁸. Dla przykładu – deklarowanym celem pobytu cudzoziemca, zgodnie z literą wspomnianego wyżej aktu prawnego, może być np. wykonywanie pracy, podjęcie lub kontynuacja studiów, pobyt z rodziną, chęć prowadzenia działalno-

¹⁴ A.W. Ziętek, op. cit., s. 78.

¹⁵ T. Paleczny, *Stosunki międzykulturowe zarys problematyki*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2005, s. 273.

¹⁶ Ibidem, s. 274.

¹⁷ Warto podkreślić, iż kształt polskiego prawa migracyjnego w dużej mierze jest ukształtowany poprzez wdrożenie stosownych rozporządzeń i dyrektyw prawa międzynarodowego, co jest determinowane przez aktywną partycypację Polski w społeczności międzynarodowej.

¹⁸ *Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 roku o cudzoziemcach*, Dz. U. z 2016 poz. 65, 753.

ści gospodarczej¹⁹. Kolejnym dokumentem, który kształtuje polską rzeczywistość migracyjną, szczególnie w kontekście migracji przymusowych, jest *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, która to zawiera zapisy dotyczące m. in. nadania statusu uchodźcy, ochrony uzupełniającej, ochrony czasowej czy azylu politycznego²⁰.

Niezależnie od tego, czy migracja podyktowana jest świadomym wyborem, czy koniecznością wynikającą z potencjalnych zagrożeń, przemieszczanie się ludności staje się swoistym nośnikiem danych kulturowych. Nieodłącznym elementem procesów migracyjnych staje się spotkanie międzykulturowe rozumiane, mówiąc ogólnie, jako spotkanie ludzi wychowanych w odmiennych kręgach kulturowych²¹.

Współcześnie podkreślany jest aspekt masowości migracji, często mówi się o falach uchodźstwa, podaje konkretne dane statystyczne. Należy także zwrócić uwagę na fakt, iż każda migracja dotyczy przede wszystkim jednostek i wiąże się z głębokimi, nierzadko traumatycznymi, zmianami w ich życiu. Kontakt z innym systemem społecznym oraz konieczność zrozumienia i adaptacji do nowego środowiska wpływają na stan psychiczny migrantów, co może przybrać formę tzw. szoku kulturowego rozumianego jako negatywne reakcje, frustracje wynikające z problemów związanych z koniecznością funkcjonowania w nowej kulturze²². Kontakt kulturowy może przybrać różne formy: począwszy od dialogu czy współpracy, przez rywalizacje, aż do wrogości i chęci dominacji. Relacje międzykulturowe kształtowane są w oparciu o wzajemną zdolność do adaptacji, a zaistniały typ kontaktu kulturowego determinuje późniejsze wzajemne stosunki. Zauważalne są różnorodne typy kontaktu kultur, m. in.:

- typ oparty na imperializmie kulturowym, którego istotą jest wyparcie za pomocą wszelkich dostępnych metod (także przemocy) kultury zastanej przez społeczność napływową w celu wprowadzenia zasad kultury dominującej, opiera się na zasadach etnocentryzmu,
- typ oparty na wielobarwności i zróżnicowaniu, którego trzon stanowi tolerancja dla odmienności, przewidujący możliwość mieszania się kultur i powstawania „nowych”, opiera się na zasadach relatywizmu kulturowego,
- typ neoimperializmu kulturowego podkreślający istotę zglobalizowanego świata poprzez wykorzystanie środków masowego przekazu w kreowaniu określonych wzorów kulturowych, także akcentuje rolę konsumpcji i swoistej „mody” na propagowanie kanonu wartości²³.

---

¹⁹Ibidem, art. 114-143.

²⁰*Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U z 2016 r. poz. 783.

²¹J. Mikułowski Pomorski, op. cit., s. 120.

²²Ibidem, s. 121.

²³J. Nikitorowicz, op. cit., s. 30-31.

Kontakty kulturowe determinujące wzajemne relacje między stroną napływową i przyjmującą przyczyniają się do zróżnicowanych sposobów wzajemnego dostosowania się i ukształtowania ładu, co przedstawia poniższa tabela (tabela 1):

Tabela 1. Sposoby wzajemnego dostosowania grupy przyjmującej i napływowej.

Sposób dostosowania	charakterystyka
akulturacja	przejęcie przez członków jednej grupy określonych wzorów kulturowych, języka, a także norm innej grupy, także uznawana za fazę asymilacji
asymilacja	całkowite wyzbywanie się dotychczasowego dziedzictwa kulturowego na rzecz wartości kulturowych, religii, a także języka innej grupy; prowadzi do pełnego przystosowania się i wręcz przenikania określonych wartości społecznych i kulturowych w danej grupie / dla danej jednostki
separacja	odrębność terytorialna poszczególnych grup kulturowych w granicach terytorialnych określonego państwa, zasadniczo brak styczności terytorialnej i ograniczona styczność kulturowa, odrębność kulturowa i społeczna
marginalizacja	niewielkie znaczenie lub brak znaczenia w kontekście zachodzących procesów społecznych, bywa określane jako wykluczenie z pełnoprawnej partycypacji w społeczności
alienacja	inaczej wyobcowanie, oznacza pozbawienie szansy uczestnictwa w życiu społecznym m. in. ze względów kulturowych, a także ograniczanie możliwości integracji (np. brak akceptacji dla odmienności religijnej)

Źródło: T. Paleczny, *Stosunki międzykulturowe zarys problematyki*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2005, s. 405-412.

Postawy zarówno społeczności przyjmującej, jak i napływowej wpływają na kształt relacji międzykulturowych. Problem dotyczy wzajemnego oddziaływania stron, a także posiadanych przez nie kompetencji społecznych i kulturowych, których zasadniczą cechą staje się zdolność do adaptacji i zmiany. Procesem, który wpływa na kształtowanie więzi kulturowej jest integracja, czyli: „zachodzenie w danej społeczności określonych procesów, które – najogólniej biorąc – zorientowane są na łączenie poszczególnych elementów życia zbiorowego i zdolności do tworzenia odpowiednich form instytucjonalnych”²⁴. Integracja cudzoziemców jest procesem wieloetapowym i wielopłaszczyznowym, a jej przebieg i efektywność zależne są przede wszystkim od intensywności kontaktów ze społecznością przyjmującą (co stanowi o kształcie powstających więzi społecznych), znajomości języka oraz systemu prawnego obowiązującego w danym państwie. Skuteczność trwałego kształtowania relacji ze społecznością autochtoniczną

²⁴F. Gołembski, op. cit., s. 202.

mogą potwierdzać także odpowiednie warunki bytowe tj. posiadanie miejsca zamieszkania, a także źródło utrzymania.

Analiza procesu integracji pozwala także na bezpośrednie wskazanie jej aspektów aksjologicznych, mających niebagatelne znaczenie w kształtowaniu bezpieczeństwa kulturowego, czyli: postawa imigrantów wobec norm i zasad panujących w kraju przyjmującym, poziom znajomości języka, a także możliwość wyboru małżonka. Zaakcentować należy także, co zostało już zasygnalizowane wyżej, częstotliwość kontaktów ze społecznością przyjmującą, i co istotne, z ludnością w kraju pochodzenia, a także członkami mniejszości kulturowej w kraju przyjmującym²⁵. Można stwierdzić, że integracja kulturowa polega na prowadzeniu takich działań, które pozwolą na funkcjonowanie kilku kultur na określonym obszarze w ramach całościowego systemu, a wyznawane, nierzadko odmienne, wartości nie będą stanowić ku temu przeszkody.

Współcześnie w rozważaniach nad modelami integracji dominują dwa zasadnicze podejścia: model asymilacyjny i model wielokulturowy. Pierwsze z nich odnosi się do zupełnego przyjęcia kultury miejscowej przez przybyszów, przy jednoczesnym negatywnym stosunku do tworzenia odrębnych społeczności²⁶. Model wielokulturowy popiera różnorodność i wręcz zachęca imigrantów do podtrzymywania rodzimych tradycji i zwyczajów uznając, że to właśnie otwartość dla różnorodności i możliwość wspólnej egzystencji na jednym obszarze świadczy o nieustannym wzbogacaniu społecznym i kulturowym²⁷. Podkreślenia wymaga fakt, iż niezależnie od przyjętego modelu integracji, to właśnie wspólne cele społeczności przyjmującej i napływowej, a także zbieżne przekonania co do kształtu zaistniałych relacji stanowią o skuteczności tego procesu. W przypadku, gdy którakolwiek ze stron nie jest zaangażowana w aktywności integracyjne, te skazane są na niepowodzenie. Skuteczność integracji zależna jest więc nie tylko od postaw przyjętych przez społeczność napływową, ale także otoczenie, w którym obecnie funkcjonuje oraz zależy wręcz od „zgody” autochtonów na integrację.

Bez wątplenia, aktualny kryzys migracyjny spowodował, że integracja cudzoziemców stała się wyzwaniem dla bezpieczeństwa kulturowego Polski. Niestabilna sytuacja wewnętrzna na Ukrainie czy konflikt w Syrii to tylko przykładowe przesłanki intensyfikacji zachodzących współcześnie procesów migracyjnych. Należy jednak podkreślić, iż potrzeba integracji

---

²⁵H. Entzinger, R. Biezeveld, *Zasady integracji imigrantów*, [w:] *Integracja kulturowa imigrantów. Wyzwania i dylematy*, J. Balicki (red.), Instytut Politologii UKSW, Warszawa 2007, s. 22-81.

²⁶M. Biernath, *Różnorodność integracji. Wymiary i mechanizmy procesu integracji*, [w:] *Problemy integracji imigrantów. Koncepcje, badania, polityki*, A. Grzymała-Kazłowska, S. Łodziński (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008, s. 199.

²⁷Ibidem, s. 200.

cudzoziemców przybywających do Polski nie jest kwestią nową, jednak nabiera szczególnego znaczenia w przypadku różnorodności kulturowej wynikającej z wychowania w odmiennych kręgach cywilizacyjnych. Problemami, z którymi zmagają się strony procesu integracji są: brak wiedzy dotyczący różnic kulturowych, stereotypy i uprzedzenia formułowane na podstawie określonych norm kulturowych, a także postawa etnocentryczna przejawiająca się na bezrefleksyjnym postrzeganiu innych kultur przez pryzmat własnej kultury.

Procesy integracyjne postrzegane są jako wielowymiarowe i odbywają się na różnorodnych płaszczyznach, m. in. instytucjonalnej, ekonomicznej, społecznej, kulturowej, przestrzennej. Wskazane wyżej aspekty są od siebie zależne, a świadomość praw i obowiązków wynikających z uczestnictwa w życiu zbiorowości przyjmującej pozwala na intensyfikację procesów integracyjnych²⁸. Działania aparatu administracyjnego w Polsce (szczególnie urzędów wojewódzkich, których właściwością rzeczową jest rozpatrywanie wniosków o udzielenie m. in. zezwolenia na pobyt²⁹, a także Urzędu do Spraw Cudzoziemców, odpowiadającego za rozpatrywanie wniosków dotyczących nadania statusu uchodźcy, ochrony uzupełniającej, ochrony czasowej, a także azylu³⁰) odnoszą się do instytucjonalnego charakteru integracji, który wpływa na kształt integracji kulturowej. Na szczególną uwagę w kontekście kształtowania procesu integracji cudzoziemców w Polsce zasługują organizacje pożytku publicznego, fundacje i stowarzyszenia, których celem jest poszanowanie praw imigrantów, a także pomoc w adaptacji do nowego środowiska społecznego.

Jedną z organizacji pożytku publicznego działającą na rzecz imigrantów jest Polskie Forum Migracyjne – fundacja powstała w 2007 r., której celem jest propagowanie wiedzy oraz prowadzenie dialogu między przedstawicielami różnych kultur. Fundacja realizuje projekty zarówno z zakresu edukacji cudzoziemców, a także bezpośrednio działania integracyjne odnoszące się do kariery zawodowej czy też wspierania życia rodzinnego. Polskie Forum Migracyjne jest również organizatorem spotkań informacyjnych z zakresu porad prawnych dla cudzoziemców ubiegających się o tytuły pobytowe w Polsce³¹. Zagadnienia integracji kulturowej imigrantów podejmuje także powstała w 2006 roku Fundacja Inna Przestrzeń, której celem jest: „zmiana świadomości społecznej dotycząca migrantów i mniejszości etnicznych, zbliżanie różnorodnych kultur i tradycji oraz rozwijanie i umacnianie postaw nastawionych na aktywne współdziałanie w rozwoju

²⁸Ibidem, s. 248.

²⁹Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (...), art. 104, art. 201, art. 218.

³⁰Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony (...), art. 23.

³¹<http://www.forummigracyjne.org/pl/aktualnosci.php?news=201&wid=36>; (dostęp: 15.06.2016 r.).

otwartego społeczeństwa obywatelskiego”³². Integracja kulturowa dokonuje się także za pomocą platform internetowych. Jedną z nich jest InfoMigrator – platforma zawierająca informacje dotyczące zagadnień prawnych dotyczących legalnego pobytu w Polsce, wskazówki dotyczące różnorodnych aspektów życia w Rzeczypospolitej Polskiej, co ma na celu ułatwienie w funkcjonowaniu w nowej rzeczywistości, a w konsekwencji aktywizowanie imigrantów do aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym³³.

Opisane wyżej przedsięwzięcia stanowią przykłady aktywności podejmowanej przez państwo przyjmujące na rzecz integracji kulturowej. Podkreślić należy, że przedsięwzięcia te realizowane są przy wsparciu działań rządowych. Potwierdza to, iż potrzeba integracji wymaga współpracy różnorodnych podmiotów. Efektywność współpracy zależy także od wiedzy i świadomości, dlatego też do głównych wyzwań procesu integracji w kontekście bezpieczeństwa kulturowego należy zaliczyć zwiększenie świadomości społecznej oraz poziomu wiedzy dotyczącej ludności napływowej i autochtonicznej.

Podsumowanie

Bezpieczeństwo kulturowe odnosi się do zachowania własnej tożsamości, jej ochrony przed negatywnym wpływem innych kultur, podkreśla znaczenie tożsamości oraz przyswajania takich wartości, które nie stoją w opozycji do tych akceptowanych przez dany podmiot. Podkreślenia wymaga jednak fakt, iż zapewnienie bezpieczeństwa kulturowego dotyczy nie tylko społeczności przyjmującej, ale również ludności napływowej, która dąży do zachowania własnej tożsamości. Dlatego też aktualne pozostaje pytanie, czy wobec znaczących różnic kulturowych występujących między przedstawicielami odmiennych kręgów cywilizacyjnych, a więc propagowania odmiennych postaw i wartości możliwa jest pokojowa koegzystencja. Przejawiająca się współcześnie postawa etnocentryzmu przedstawicieli różnych grup kulturowych prowadzi do konfliktów i napięć, a to utrudnia proces integracji. Postrzeganie innych kultur przez pryzmat własnej, a także, jak w przypadku kontaktu kultur opartego na imperializmie kulturowym, chęć wykorzenienia kultury zastanej przez kulturę napływową, co podyktowane jest przekonaniem o wyższości własnych wzorów i postaw, stwarza niemożliwe do rozstrzygnięcia dylematy natury aksjologicznej.

---

³²<http://www.innaprzestrzen.pl/o-fundacji/misja>; (dostęp: 17.06.2016 r.).

³³<http://www.info-migrator.pl/informacje-o-stronie/o-stronie>; (dostęp: 17.06.2016 r.).

Bibliografia

1. Czaja J., *Bezpieczeństwo kulturowe. Zarys problematyki*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2004.
2. Czaja J., *Kulturowe czynniki bezpieczeństwa*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2008.
3. Gołębowski F., *Kulturowe aspekty integracji europejskiej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
4. www.forummigracyjne.org (dostęp: 15.06.2016 r.).
5. www.info-migrator.pl (dostęp: 17.06.2016 r.).
6. www.innaprzestrzen.pl (dostęp: 17.06.2016 r.).
7. *Integracja kulturowa imigrantów. Wyzwania i dylematy*, J. Balicki (red.), Instytut Politologii UKSW, Warszawa 2007.
8. *Kultura narodowa w kształtowaniu świadomości obronnej społeczeństwa i bezpieczeństwa państwa*, „Zeszyt Problemowy TWO” 2001, nr 3.
9. Mikułowski Pomorski J., *Jak narody porozumiewają się między sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, Kraków 2012.
10. Nikitorowicz J., *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.
11. Nowicka E., *Świat człowieka – świat kultury*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2004.
12. Paleczny T., *Stosunki międzykulturowe zarys problematyki*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2005.
13. *Problemy integracji imigrantów. Koncepcje, badania, polityki*, A. Grzymała-Kazłowska, S. Łodziński (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008.
14. Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1970.
15. *Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 roku o cudzoziemcach*, Dz. U. z 2016 poz. 65, 753.
16. *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U z 2016 r. poz. 783.
17. Ziętek A. W., *Bezpieczeństwo kulturowe w Europie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Lublin 2013.

Liczba znaków ze spacjami: 28 238